

УДК 657:330.534
JEL Classification: M41, H83, C81

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.2.33>

Кладієв В.М.,
Заслужений економіст України,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9333-8691>,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки», м. Київ

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПАСИВНИХ РАХУНКІВ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ТА ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЯ У СИСТЕМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Kladiiev V.M.,
Honored Economist of Ukraine,
National Scientific Centre
“Institute of Agrarian Economics”, Kyiv

FORMATION OF PASSIVE ACCOUNT INFORMATION IN ACCOUNTING AND ITS TRANSFORMATION INTO THE PUBLIC GOVERNANCE SYSTEM

Постановка проблеми. У сучасних умовах ускладнення господарських процесів і цифровізації облікових систем зростають вимоги до якості, повноти та узгодженості облікової інформації. Бухгалтерський облік набуває ознак інформаційної системи, що забезпечує не лише фіксацію операцій, а й формування даних для їх аналізу та використання у процесі прийняття управлінських рішень. У зв'язку з цим актуалізується проблема формування облікової інформації як цілісного та внутрішньо узгодженого ресурсу.

Сучасна практика обліку орієнтована переважно на відображення ресурсів, тоді як їхнє системне структурування за джерелами формування залишається недостатньо розкритим, що зумовлює фрагментарність даних і обмежує їх аналітичне використання. У цьому контексті балансова рівність відображає взаємозв'язок між ресурсами та джерелами їх формування, однак часто розглядається формально, без належного врахування змістової ролі джерел.

Ключову роль у подоланні зазначених обмежень відіграють пасивні рахунки, які забезпечують відображення джерел формування ресурсів, прав власності та зобов'язань і визначають економічний зміст облікової інформації. Водночас їх роль як цілісної системи формування інформації залишається недостатньо дослідженою, що зумовлює необхідність поглиблення теоретичних і методологічних підходів до визначення їх місця у структурі обліку та забезпеченні узгодженості облікових даних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний розвиток бухгалтерського обліку супроводжується переосмисленням його ролі як інформаційної системи, що забезпечує формування даних для управління економічними процесами. У цьому контексті особлива увага приділяється дослідженню сутності облікової інформації, механізмів її формування та узгодження у межах облікової системи.

У працях вітчизняних учених значну увагу приділено розвитку теоретичних засад бухгалтерського обліку, зокрема питанням відображення фактів господарського життя, структурування облікових даних та розширення функціональних можливостей системи рахунків [1; 2]. Важливе значення у розвитку теорії бухгалтерського обліку мають дослідження, присвячені подвійній природі господарських процесів і ролі рахунків у відображенні прав та обов'язків. Зокрема, П. Хомин підкреслює, що бухгалтерський облік за своєю суттю є системою відображення прав і обов'язків власника, що визначає необхідність розгляду облікових даних через призму їх економічної та правової природи [3].

У межах цих підходів особливого значення набуває балансова рівність як фундаментальна модель бухгалтерського обліку, що забезпечує узгодженість облікових даних. Значною мірою у науковій літературі увага зосереджується на активній складовій обліку, тоді як роль пасивних рахунків у формуванні змісту облікової інформації залишається недостатньо розкритою.

Разом з тим, сучасні дослідження свідчать про зростання вимог до інтеграції облікових даних, забезпечення їх узгодженості та придатності до використання у різних інформаційних системах. Це актуалізує необхідність дослідження пасивних рахунків не лише як елемента рахункової системи, а як

ключового інструмента формування облікової інформації, що відображає джерела формування ресурсів, права власності та зобов'язання.

Враховуючи значні наукові напрацювання у сфері розвитку теорії бухгалтерського обліку, актуальність даного дослідження зумовлена недостатнім рівнем розкриття ролі пасивних рахунків у формуванні облікової інформації як цілісної системи, що забезпечує її узгодженість, структурованість та аналітичну придатність. Це зумовлює необхідність поглиблення досліджень у напрямі обґрунтування теоретичних і методологічних засад формування інформації пасивних рахунків.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування ролі пасивних рахунків як теоретичного, методологічного та інституційного базису формування облікової інформації, а також дослідження механізмів її трансформації у систему публічного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система рахунків забезпечує групування, систематизацію та накопичення облікових даних, виступаючи основою їхнього подальшого узагальнення та розкриття взаємозв'язку між ресурсами і джерелами їх формування. Внутрішня узгодженість облікової інформації досягається через подвійний запис, який забезпечує відображення кожної господарської операції у взаємопов'язаних змінах активів і пасивів та виступає логічним механізмом реалізації балансової рівності. Водночас змістове завершення дії елементів методу бухгалтерського обліку забезпечують пасивні рахунки, через які відображаються джерела формування ресурсів, права власності та зобов'язання. Саме вони забезпечують ідентифікацію походження ресурсів, надаючи обліковій інформації економічного змісту та правової визначеності. Таким чином, пасивні рахунки виступають ключовим інструментом інтеграції елементів методу бухгалтерського обліку, забезпечуючи узгодження результатів документування, оцінки, інвентаризації та калькулювання у межах єдиної логіки відображення джерел формування ресурсів і формуючи цілісну та узгоджену облікову систему.

У працях вітчизняних учених розвиток концепції відображення фактів господарського життя пов'язується з розширенням функціональних можливостей системи рахунків. Зокрема, С. Легенчук та К. Боримська обґрунтовують багатовимірний підхід до відображення господарських процесів через виокремлення статичної, динамічної та катаклическої моделей рахунків, що дозволяє підвищити інформативність облікових даних [1]. Подальший розвиток цієї позиції відображено у працях М. Шигуна та К. Боримської, які підкреслюють розширення функціонального призначення рахунків, зокрема посилення їх контрольної та соціальної ролі в умовах трансформації економічних відносин [2].

Зазначені підходи відображають загальну тенденцію зміни ролі бухгалтерського обліку, який переходить від функції фіксації фактів господарського життя до формування інформації, придатної для використання у системах управління різних рівнів. У цьому контексті облікова інформація повинна забезпечувати не лише відображення господарських процесів на мікрорівні, а й їх подальшу трансформацію у структуровані показники, що характеризують ресурси та джерела їх формування.

Особливого значення у цьому процесі набувають пасивні рахунки, які забезпечують відображення прав власності та зобов'язань, формуючи змістову основу облікової інформації та забезпечуючи її узгодженість. Водночас їх функціонування як інструментів формування інформації реалізується через механізм подвійного запису.

Спираючись на концепцію П. Хомина, бухгалтерський облік доцільно розглядати як систему реєстрації прав і обов'язків власника [3]. У цьому контексті подвійний запис відображає двоїстість господарських процесів – економічну (актив) і правову (пасив), а пасивні рахунки забезпечують фіксацію прав на ресурси та визначення їх належності. Розвиваючи цей підхід, В. Сопко зазначає, що подвійне відображення є об'єктивною необхідністю, зумовленою природою господарювання, що поєднує продуктивні сили та виробничі відносини [4], у межах яких пасивні рахунки виконують функцію правової детермінації економічних процесів.

Подібну позицію висловлюють В. Головач та Т. Головач, які пов'язують виникнення подвійного запису з розвитком інститутів власності та необхідністю ідентифікації капіталу [5]. У цьому контексті пасивні рахунки виступають інструментом верифікації прав власності та зобов'язань. Водночас Т. Давидюк розглядає подвійний запис як закономірність відображення об'єктивної двоїстості господарських процесів, що проявляється у вигляді залежності $\Delta A = \Delta P$ [6], де будь-яка зміна активів набуває змісту лише за умови визначення її джерела у пасивах.

Таким чином, подвійний запис забезпечує формування цілісної інформаційної архітектури бухгалтерського обліку, у межах якої пасивні рахунки виконують ключову функцію легітимізації, забезпечуючи ідентифікацію прав власності, зобов'язань та економічної відповідальності суб'єктів господарювання.

Узагальненням логіки подвійного запису виступає балансова рівність, яка формалізує взаємозв'язок між ресурсами та джерелами їх формування у вигляді співвідношення $A = BK + Z$. Вона не обмежується лише формою звітності, а відображає об'єктивну двоїстість господарських процесів і забезпечує внутрішню узгодженість облікових даних, оскільки будь-яка зміна активів супроводжується відповідною зміною у структурі капіталу або зобов'язань.

Як зазначає Ф. Бутинець, розвиток бухгалтерського обліку ґрунтується на відображенні подвійної природи господарських процесів через балансовий метод і систему рахунків, у межах яких активи і пасиви виступають взаємопов'язаними сторонами єдиного економічного процесу [7]. У цьому контексті пасивні рахунки забезпечують практичну реалізацію балансової рівності, відображаючи джерела формування ресурсів.

Н. Петренко підкреслює, що балансова модель забезпечує взаємозв'язок між майном підприємства та джерелами його формування, розкриваючи економічну сутність капіталу і зобов'язань [8]. Водночас пасив виступає змістовим ядром балансової рівності, а пасивні рахунки – інструментом його відображення. Подальші дослідження розширюють трактування балансу як інструмента контролю та відображення відносин власності. Зокрема, Ю. Верига розглядає баланс як форму відображення інтересів власників [9], тоді як М. Шатохіна акцентує на його ролі у контролі за використанням ресурсів [10]. У цій логіці пасивні рахунки фіксують належність ресурсів і структуру зобов'язань.

Розвиток підходів до трактування пасиву пов'язаний із його інтерпретацією через категорію капіталу. О. Зеленіна обґрунтовує доцільність розмежування власного і залученого капіталу за походженням ресурсів [11]. У системі обліку ці підходи реалізуються через пасивні рахунки, що відображають структуру джерел фінансування.

Таким чином, балансова рівність у поєднанні з подвійним записом формує цілісну модель облікової інформації, у якій пасивні рахунки забезпечують відображення прав власності, зобов'язань і економічної відповідальності. Через них реалізується перехід від фіксації окремих господарських фактів до формування узагальненої інформації, придатної для аналізу та управління. У підсумку слід зазначити, що подвійний запис відображає глибинну сутність економічних процесів – їх двоїстість, зумовлену природою відносин власності [3]. Саме ця закономірність визначає існування системи рахунків, у межах якої пасивні рахунки виступають ключовим елементом формування узгодженої, змістовно визначеної та аналітично придатної облікової інформації.

У науковій літературі тривалий час домінував підхід, за яким метод бухгалтерського обліку визначався через сукупність його елементів – баланс, рахунки, подвійний запис, документування, інвентаризацію, оцінку, калькулювання та звітність. Проте такий підхід має описовий характер і не розкриває внутрішньої логіки формування облікової системи, фактично отожднюючи метод із переліком облікових категорій.

Особливо дискусійним є включення до складу методу балансу та звітності. Сучасні дослідження обґрунтовують, що фінансова звітність не є методичним прийомом, а виступає інформаційним продуктом, сформованим на основі облікових даних. Так, П. Німчинов зазначав, що звітність як система узагальнених показників не належить до методу обліку, а є інструментом статистичного узагальнення інформації [12]. Аналогічної позиції дотримується П. Хомин, підкреслюючи її самостійність як системи подання інформації для управління [3].

Аналіз сучасних підходів також підтверджує, що баланс як форма звітності не є елементом методу бухгалтерського обліку, а виступає результатом застосування його інструментарію. У цьому контексті принциповим є розмежування понять «баланс» і «балансова рівність»: якщо баланс є формою подання інформації, то балансова рівність ($A = BK + Z$) – це методологічна конструкція, що відображає об'єктивний взаємозв'язок між ресурсами та джерелами їх формування.

Балансова рівність формується як результат застосування елементів методу бухгалтерського обліку – документування, оцінки, системи рахунків і подвійного запису – та забезпечує узгодженість облікових даних. У цій логіці звітність доцільно розглядати як результат реалізації методу, а не його складову. Ключову роль у забезпеченні цієї узгодженості відіграють пасивні рахунки, через які відображаються джерела формування ресурсів, ідентифікуються права власності та зобов'язання і забезпечується завершеність облікових записів. Саме через них здійснюється трансформація облікових даних у систему показників звітності, придатних для використання на різних рівнях управління.

Узагальнення викладених положень свідчить про те, що пасивні рахунки, реалізуючи потенціал усіх елементів методу бухгалтерського обліку, забезпечують не лише відображення джерел формування ресурсів, а й виступають ключовим механізмом узгодження облікових даних у межах балансової рівності. Саме через них забезпечується інтеграція результатів документування, оцінки, інвентаризації, калькулювання та подвійного запису у єдину логіку формування облікової інформації.

У цьому контексті подвійний запис, рахунки, документування, інвентаризація, оцінка та калькулювання розглядаються не ізольовано, а як взаємопов'язана система інструментів, реалізація яких набуває завершеного змісту саме через пасивні рахунки. Саме вони забезпечують інтеграцію результатів дії кожного елемента методу у межах балансової рівності, формуючи цілісну та внутрішньо узгоджену інформаційну систему. З метою систематизації ролі елементів методу бухгалтерського обліку у формуванні балансової рівності та обґрунтування методологічної ролі пасивних рахунків доцільно узагальнити їх взаємозв'язок (табл. 1).

Таблиця 1

Пасивні рахунки як методологічний базис обліку джерел формування ресурсів у системі балансової рівності

Елемент методу	Реалізація через пасивні рахунки (ключовий акцент)	Вплив на балансову рівність	Методологічне значення
Подвійний запис (системоутворюючий механізм)	Через пасивні рахунки забезпечується відображення джерел кожної операції та «замикання» облікового запису	Забезпечує рівність $A = BK + Z$ після кожної операції	Формує фундамент узгодженості облікової системи
Рахунки (зокрема пасивні)	Пасивні рахунки відображають структуру капіталу і зобов'язань як джерел ресурсів	Визначають зміст пасивної частини балансу	Формують змістове ядро облікової системи
Документування	Підтверджує виникнення прав власності та зобов'язань, що відображаються на пасивних рахунках	Забезпечує достовірність джерел формування ресурсів	Надає правову легітимність обліковим даним
Інвентаризація	Перевіряє відповідність зобов'язань і капіталу, відображених у пасивах, фактичному стану	Уточнює реальність пасивної складової рівності	Забезпечує верифікацію джерел ресурсів
Оцінка	Визначає вартість капіталу і зобов'язань, відображених на пасивних рахунках	Забезпечує зіставність активів і пасивів	Формує єдиний вартісний вимір облікової системи
Калькулювання	Впливає на зміну власного капіталу через формування фінансового результату	Забезпечує динаміку пасивної частини балансу	Відображає процес відтворення капіталу

Джерело: розроблено автором

Аналіз положень, наведених у табл. 1, свідчить, що елементи методу бухгалтерського обліку формують цілісну систему відображення господарських процесів, однак їх змістове завершення забезпечують саме пасивні рахунки. У цьому контексті вони виступають не лише інструментом відображення джерел формування ресурсів, а ключовим механізмом інтеграції результатів дії всіх елементів методу у межах балансової рівності. Подвійний запис виконує системоутворюючу функцію, забезпечуючи «замикання» кожної операції через відображення її джерела, що дозволяє розглядати його як логічний механізм узгодження облікових даних. Водночас система рахунків, зокрема пасивних, формує інформаційну архітектуру обліку, визначаючи структуру капіталу і зобов'язань та економічний зміст пасивної частини балансу. Інші елементи методу – документування, інвентаризація, оцінка та калькулювання – забезпечують правову, контрольну, вартісну та динамічну характеристики облікових даних, однак їх результати набувають змісту лише через пасивні рахунки. Таким чином, саме пасивні рахунки забезпечують узгодження елементів методу бухгалтерського обліку, формуючи єдину логіку відображення джерел формування ресурсів і виступаючи методологічним базисом облікової системи.

У межах дослідження пасивних рахунків як предмета наукового аналізу доцільним є їх розгляд у багатовимірному контексті, що охоплює філософський, правовий, логіко-математичний, методологічний, системний та управлінський рівні. Такий підхід дозволяє подолати обмеженість традиційного трактування пасиву як складової бухгалтерського балансу та розкрити його значення як системоутворюючого елемента обліково-звітної інформації.

Необхідність такого розширеного підходу зумовлена тим, що сучасний бухгалтерський облік виконує не лише функцію фіксації господарських операцій, а виступає інструментом відображення економічної реальності, забезпечення правової визначеності ресурсів та формування інформаційної бази управління. У цьому контексті пасивні рахунки відіграють ключову роль, оскільки саме через них здійснюється ідентифікація джерел формування ресурсів, їх правового статусу та економічного призначення. З метою систематизації зазначених положень у табл. 2 узагальнено роль пасивних рахунків у різних рівнях наукового осмислення, що дозволяє обґрунтувати їх значення як теоретичного базису обліку та публічного управління.

Узагальнення результатів аналізу, представлених у табл. 2, свідчить, що пасивні рахунки виступають концептуальним ядром бухгалтерського обліку, забезпечуючи інтеграцію його теоретичного, методологічного та інституційного вимірів. Вони формують основу відображення економічної реальності через поєднання економічного змісту ресурсів, їх правової визначеності та механізмів облікового відображення. Встановлено, що пасивні рахунки забезпечують ідентифікацію джерел формування ресурсів (онтологічний рівень), їх легітимізацію через фіксацію прав і зобов'язань (правовий рівень) та узгодженість балансової рівності через подвійний запис (логіко-математичний

рівень). Водночас їх методологічна роль полягає в узгодженні елементів методу бухгалтерського обліку у межах єдиної логіки відображення джерел ресурсів. На системному рівні пасивні рахунки забезпечують конвергенцію фінансового, податкового та статистичного обліку, а на управлінському – формують інформаційну основу для оцінки фінансової стійкості та прийняття рішень. Це забезпечує перехід від відображення окремих господарських фактів до формування цілісної інформаційної моделі економічних процесів.

Таблиця 2

Пасивні рахунки як теоретичний базис обліку та публічного управління

Рівень наукового осмислення	Сутність категорії	Роль пасивних рахунків	Прояв у бухгалтерському обліку	Значення для макrorівня (публічне управління)
Онтологічний (філософський)	Двоїстість економічної реальності: ресурс існує лише разом із джерелом	Пасивні рахунки фіксують походження ресурсу, надаючи йому статус економічної реальності	Формування балансової рівності як відображення єдності «актив – джерело»	Визначення структури національного багатства як сукупності легітимних ресурсів
Правовий (інституційний)	Власність як «пучок правомочностей» та система зобов'язань	Пасивні рахунки легітимізують активи через відображення прав власності та зобов'язань	Відображення капіталу, зобов'язань, цільового фінансування	Контроль правомірності ресурсів, податкових і соціальних зобов'язань
Логіко-математичний	Балансова рівність як універсальна модель узгодженості	Пасив визначає зміст рівності та забезпечує її замкнутість	Реалізація подвійного запису: кожна операція «замикається» через пасив	Забезпечення узгодженості агрегованих показників у системі макрообліку
Методологічний	Єдність елементів методу обліку через подвійний запис	Пасивні рахунки виступають методологічним «фільтром» визнання ресурсів	Узгодження документування, оцінки, інвентаризації, калькулювання через джерела	Формування єдиного інформаційного простору даних (мікро → макро)
Системний (обліковий)	Облік як інтегрована інформаційна система	Пасивні рахунки є точкою конвергенції різних видів обліку	Інтеграція фінансового, податкового, статистичного обліку через джерела	Узгодження даних у системі національних рахунків (СНР)
Управлінський (прикладний)	Інформація як основа прийняття рішень	Пасивні рахунки відображають структуру відповідальності та фінансування	Формування показників звітності на основі джерел ресурсів	Прийняття державних рішень щодо розподілу ресурсів, боргової політики, підтримки галузей

Джерело: розроблено автором

Подальший розвиток дослідження передбачає перехід до інституційного рівня, у межах якого пасивні рахунки розглядаються як механізм забезпечення прозорості, підзвітності, регулювання та інтеграції облікової інформації у системі публічного управління. Узагальнення відповідних положень наведено у табл. 3.

Узагальнення положень, представлених у табл. 3, свідчить, що пасивні рахунки формують інституційний базис бухгалтерського обліку, забезпечуючи легітимізацію ресурсів, фіксацію зобов'язань, контроль за їх виконанням та інтеграцію облікових даних. Вони виступають інструментом узгодження фінансової, податкової та статистичної інформації, формуючи єдиний інформаційний простір, підвищуючи прозорість та довіру до облікових даних і забезпечуючи їх використання для оцінки фінансової стійкості та ефективності економічної політики.

Таблиця 3

Пасивні рахунки як інституційний базис формування обліково-звітної інформації та публічного управління

Інституційний вимір	Сутність інституційної функції	Роль пасивних рахунків (ключова)	Прояв у системі обліку та звітності	Значення для публічного управління
Легітимізаційний	Визнання ресурсів як законних елементів економічної системи	Пасивні рахунки підтверджують правомірність походження активів	Відображення власного капіталу, зобов'язань, цільового фінансування	Прозорість економіки та детінізація ресурсів
Регуляторний	Формування правил економічної поведінки через облік зобов'язань	Пасиви фіксують зобов'язань перед державою, кредиторами, суспільством	Податкові, кредитні, соціальні зобов'язання у звітності	Контроль за виконанням фіскальної та соціальної політики
Контрольний	Забезпечення підзвітності суб'єктів господарювання	Пасивні рахунки дозволяють ідентифікувати відповідальність за ресурси	Взаємозв'язок зобов'язань і активів у звітності	Верифікація економічних процесів та боротьба з фіктивними операціями
Інтеграційний	Узгодження різних інформаційних систем держави	Пасивні рахунки виступають єдиною точкою узгодження даних	Узгодження фінансової, податкової, статистичної звітності	Інтеграція даних у системі національних рахунків
Довіри (транспарентності)	Формування довіри до облікової інформації	Пасиви забезпечують прозорість джерел ресурсів	Розкриття структури капіталу та зобов'язань	Основа для прийняття обґрунтованих державних рішень
Аналітичний (управлінський)	Використання інформації для управління економікою	Пасивні рахунки відображають структуру фінансування економіки	Формування показників звітності	Оцінка боргового навантаження, фінансової стійкості, ефективності політики

Джерело: розроблено автором

Узагальнення результатів дослідження дозволяє констатувати, що пасивні рахунки забезпечують інтеграцію теоретичного, методологічного та інституційного вимірів обліку, виступаючи системоутворюючим елементом формування обліково-звітної інформації. У межах теоретичного базису вони визначають зміст економічної реальності через ідентифікацію джерел ресурсів; у межах методологічного – забезпечують реалізацію цієї сутності через елементи методу бухгалтерського обліку та балансову рівність; у межах інституційного – формують умови легітимізації, контролю та інтеграції облікових даних.

Синтез цих положень дозволяє розглядати пасивні рахунки як базис формування і трансформації облікової інформації та обґрунтовує доцільність представлення моделі, яка відображає взаємозв'язок елементів методу бухгалтерського обліку, балансової рівності, системи обліку і звітності та процесу трансформації даних у систему публічного управління (рис. 1).

Аналіз представленої моделі (рис. 1) дозволяє зробити висновок, що формування інформації пасивних рахунків у бухгалтерському обліку виступає вихідною основою побудови цілісної інформаційної системи, здатної забезпечити її подальшу трансформацію у систему публічного управління. Саме через пасивні рахунки забезпечується ідентифікація джерел формування ресурсів, що визначає зміст облікових даних та формує їх економічну і правову визначеність. У межах моделі доведено, що інформація пасивних рахунків формується як результат взаємодії елементів методу бухгалтерського обліку та реалізації балансової рівності, що забезпечує її узгодженість, повноту та відтворюваність. Водночас ця інформація трансформується у систему фінансових і нефінансових показників, які відображають взаємозв'язок між ресурсами та джерелами їх формування.

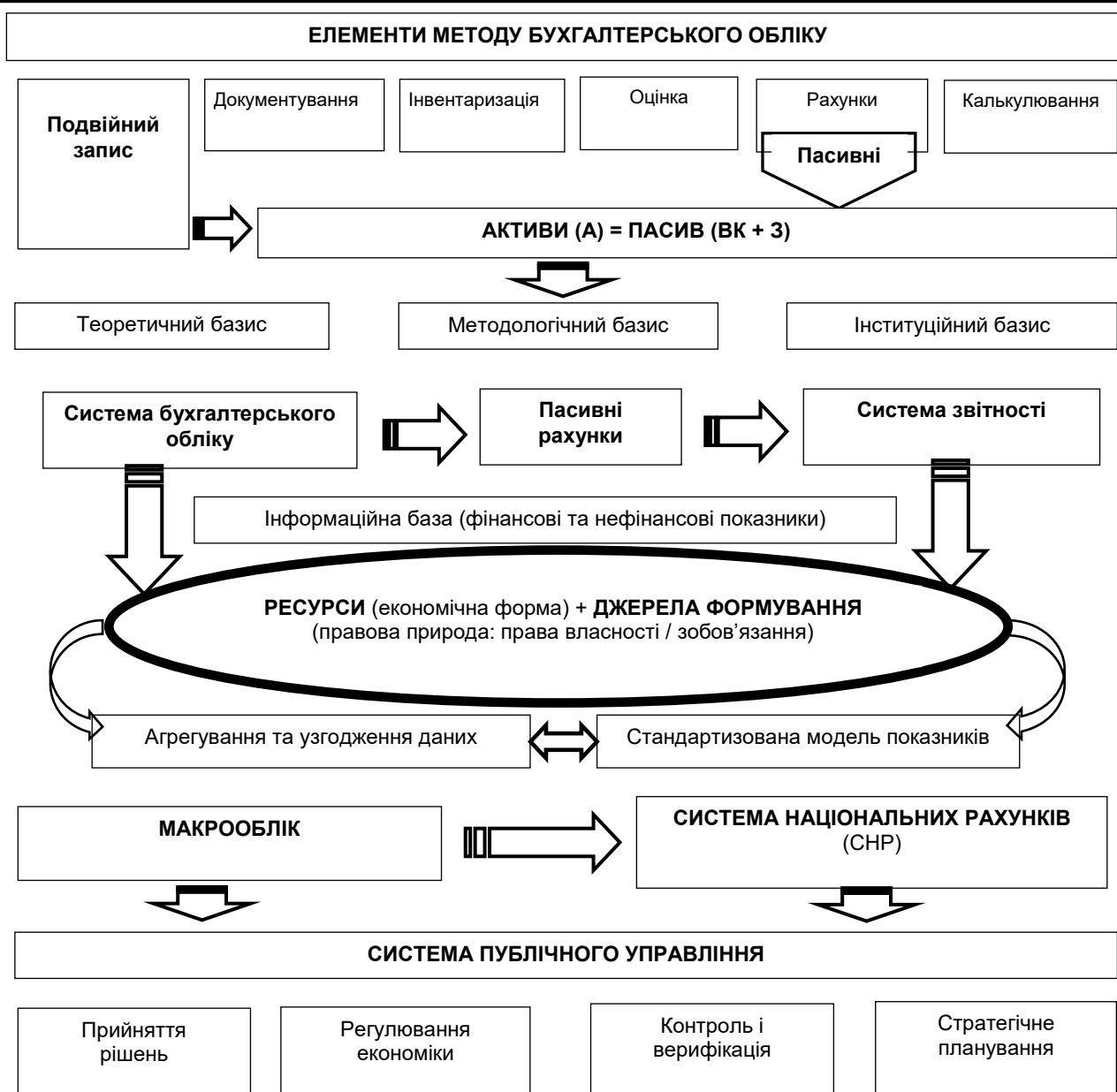

Рис. 1. Модель трансформації облікової інформації у систему публічного управління на основі пасивних рахунків як системоутворюючого базису

Джерело: розроблено автором

Подальша трансформація облікової інформації здійснюється через механізм макрообліку та її агрегування у системі національних рахунків, що дозволяє сформувати стандартизовану модель показників, придатну для використання у системі публічного управління. У цьому процесі пасивні рахунки виступають ключовим елементом узгодження даних, забезпечуючи їхню інтеграцію та аналітичну придатність. Таким чином, запропонована модель демонструє, що формування інформації пасивних рахунків у бухгалтерському обліку є не лише етапом облікового процесу, а базисом трансформації облікових даних в інструмент публічного управління, що забезпечує прийняття обґрунтованих рішень, регулювання економічних процесів, контроль та стратегічне планування розвитку економіки.

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнення результатів дослідження дозволяє сформувати цілісне бачення ролі пасивних рахунків як системоутворюючого елемента бухгалтерського обліку, що визначає логіку формування, узгодження та трансформації облікової інформації. Встановлено, що вони забезпечують єдність теоретичного, методологічного та інституційного вимірів обліку, формуючи основу побудови систем бухгалтерського обліку і звітності та їх інтеграції у макроекономічні процеси. Доведено, що через пасивні рахунки здійснюється ідентифікація джерел формування ресурсів, що визначає зміст облікових даних, забезпечує їх узгодженість у межах балансової рівності та створює передумови для їх агрегування і трансформації.

Це дозволяє розглядати облікову інформацію як структурований ресурс, придатний для використання на різних рівнях управління. Встановлено, що на основі пасивних рахунків формується єдина логіка побудови систем бухгалтерського обліку та звітності, яка забезпечує узгоджене формування фінансових і нефінансових показників та їх інтеграцію у системи макрообліку, створюючи підґрунтя для формування цілісної інформаційної моделі економіки.

Таким чином, результати дослідження підтверджують необхідність переосмислення ролі пасивних рахунків у бухгалтерському обліку та формують підґрунтя для розвитку нових підходів до організації обліково-звітної інформації, орієнтованих на її використання у системі публічного управління. Визначено, що пасивні рахунки виступають системоутворюючим базисом, що забезпечує трансформацію облікової інформації від рівня її формування у бухгалтерському обліку до рівня використання у системі публічного управління економікою.

Література

1. Легенчук С. Ф., Боримська К. П. Моделювання відображення об'єктів зовнішнього середовища в системі рахунків бухгалтерського обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2008. Вип. 2(11). С. 215.
2. Шигун М. М., Боримська К. П. Місце рахунків бухгалтерського обліку в пізнанні функцій облікової системи. *Вісник ЖДТУ*. 2009. № 1(47). С. 1-5.
3. Хомин П. Двоїстість операцій та їх подвійний запис: витоки і тлумачення. *Вісник ТНЕУ*. 2010. № 4. С. 111-121.
4. Сопко В. В., Сопко В. В. Бухгалтерський облік – базовий інструмент державної регулювальної політики забезпечення фінансово-економічної стабільності та економічного розвитку. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2012. Т. 133. С. 115-126.
5. Головач В. В., Головач Т. А. Теорія подвійного запису у бухгалтерському обліку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 4/2. С. 18-33. DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.4\(2\).4](https://doi.org/10.37634/efp.2020.4(2).4)
6. Давидюк Т. В. Подвійний запис в бухгалтерському обліку: теорія і практика застосування : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.04. Київ : Нац. аграр. ун-тет, 2003. 21 с.
7. Бутинець Ф. Ф. Історія розвитку бухгалтерського обліку : в 2-х частинах. Житомир : ПП «Рута», 2001. Ч. I. 512 с.
8. Петренко Н. І. Бухгалтерський облік і контроль операцій з руху пасивів підприємства: проблеми теорії, методології, практики : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2012. 544 с.
9. Верига Ю. Історичний аспект розвитку Балансу та використання його в аудиті. *Вісник Тернопільської академії народного господарства*. 2002. № 3. С. 152-156.
10. Шатохіна М. Значення і важливість балансу в бухгалтерському обліку. *Облік і аудит: теорія, практика, перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної студентської конференції. Мелітополь, 2005. С. 170-174.
11. Зеленіна О. О. Бухгалтерський облік і аналіз формування та використання позикового капіталу : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09. Житомир, 2012. 21 с.
12. Німчинов П. П. Загальна теорія бухгалтерського обліку. Київ : Вища школа, 1977. 240 с.

References

1. Lehenchuk, S.F. and Borymska, K.P. (2008), "Modeling the reflection of objects of the external environment in the system of accounting accounts", *Problemy teorii ta metodologii bukhgalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, Iss. 2(11), pp. 215-220.
2. Shyhun, M.M. and Borymska, K.P. (2009), "The place of accounting accounts in understanding the functions of the accounting system", *Visnyk ZhDTU*, no. 1(47), pp. 1-5.
3. Khomyn, P. (2010), "Duality of operations and their double entry: origins and interpretation", *Visnyk TNEU*, no. 4, pp. 111-121.
4. Sopko, V.V. and Sopko, V.V. (2012), "Accounting as a basic instrument of state regulatory policy for ensuring financial and economic stability and economic development", *Naukovi zapysky NaUKMA. Ekonomichni nauky*, Vol. 133, pp. 115-126.
5. Holovach, V.V. and Holovach, T.A. (2020), "Theory of double-entry bookkeeping", *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 4/2, pp. 18-33, DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.4\(2\).4](https://doi.org/10.37634/efp.2020.4(2).4)
6. Davydiuk, T.V. (2003), "Double-entry bookkeeping: theory and practice of application", Thesis Cand. Sc. (Econ.), 08.06.04, National Agrarian University, Kyiv, Ukraine, 21 p.
7. Butynets, F.F. (2001), *Istoriia rozvytku bukhgalterskoho obliku : v 2-kh chastynakh* [History of accounting development in 2 parts], PP "Ruta", Zhytomyr, Ukraine, Part 1, 512 p.
8. Petrenko, N.I. (2012), *Bukhgtalterskyi oblik i kontrol operatsii z rukhu pasyviv pidpriemstva: problemy teorii, metodologii, praktyky* [Accounting and control of enterprise liabilities: theory, methodology, practice], monograph, ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine, 544 p.

9. Veryha, Yu. (2002), "Historical aspect of balance development and its use in auditing", *Visnyk Ternopil'skoi akademii narodnoho hospodarstva*, no. 3, pp. 152-156.
10. Shatokhyna, M. (2005), "The importance and role of the balance sheet in accounting", *Oblik i audyt: teoriia, praktyka, perspektyvy : materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi studentskoi konferentsii* [Accounting and Audit: Theory, Practice, Prospects Proceedings of the International Scientific and Practical Student Conference], Melitopol, Ukraine, pp. 170-174.
11. Zelenina, O.O. (2012), "Accounting and analysis of formation and use of borrowed capital", Thesis Cand. Sc. (Econ.), 08.00.09, Zhytomyr, Ukraine, 21 p.
12. Nimchynov, P.P. (1977), *Zahalna teoriia bukhhalterskoho obliku* [General theory of accounting], Vyshcha shkola, Kyiv, Ukraine, 240 p.

Кладієв В.М.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПАСИВНИХ РАХУНКІВ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ТА ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЯ У СИСТЕМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Мета. Обґрунтування ролі пасивних рахунків як теоретичного, методологічного та інституційного базису формування облікової інформації, а також дослідження механізмів її трансформації у систему публічного управління.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано методи: аналізу і синтезу – при дослідженні сутності пасивних рахунків та їх ролі у формуванні облікової інформації; діалектичний – для розкриття двоїстості господарських процесів і логіки балансової рівності; системний – при обґрунтуванні взаємозв'язку елементів методу бухгалтерського обліку; інституційний – для визначення ролі пасивних рахунків у системі економічних відносин і публічного управління; абстрактно-логічний – при формуванні висновків і узагальненні результатів дослідження.

Результати дослідження. Обґрунтовано, що пасивні рахунки виступають системоутворюючим елементом бухгалтерського обліку, який забезпечує ідентифікацію джерел формування ресурсів, узгодженість облікових даних у межах балансової рівності та їх трансформацію у фінансові і нефінансові показники. Встановлено, що на основі пасивних рахунків формується єдина логіка побудови систем бухгалтерського обліку і звітності, яка забезпечує інтеграцію облікових даних та їх агрегування у системі макрообліку. Розроблено модель трансформації облікової інформації у систему публічного управління, що відображає взаємозв'язок між елементами методу бухгалтерського обліку, балансовою рівністю, системою звітності та макроекономічними показниками.

Наукова новизна результатів дослідження. Поглиблено теоретико-методологічні засади трактування пасивних рахунків бухгалтерського обліку та обґрунтовано їх інституційний базис як фундаментальна категорія облікової системи і системоутворюючий елемент формування облікової інформації. Розроблено модель трансформації облікових даних у систему публічного управління, яка забезпечує інтеграцію фінансових і нефінансових показників та їх використання на макрорівні.

Практична значущість результатів дослідження. Отримані результати можуть бути використані для побудови інтегрованих систем бухгалтерського обліку і звітності, підвищення прозорості структури капіталу і зобов'язань, удосконалення інформаційного забезпечення управління підприємствами, інтеграції фінансової, податкової та статистичної інформації, а також підвищення якості макроекономічних показників у системі національних рахунків. Запропоновані підходи можуть бути використані органами державного управління для обґрунтування управлінських рішень, спрямованих на оцінку фінансової стійкості економіки та ефективності економічної політики.

Ключові слова: пасивні рахунки, бухгалтерський облік, балансова рівність, облікова інформація, фінансові та нефінансові показники, макрооблік, система національних рахунків, публічне управління.

Kladiiev V.M.

FORMATION OF PASSIVE ACCOUNT INFORMATION IN ACCOUNTING AND ITS TRANSFORMATION INTO THE PUBLIC GOVERNANCE SYSTEM

Purpose. The aim of the article is to substantiate the role of passive accounts as the theoretical, methodological, and institutional basis for the formation of accounting information, as well as to study the mechanisms of its transformation into the public governance system.

Methodology of research. The study employs the following methods: analysis and synthesis – to examine the essence of passive accounts and their role in the formation of accounting information; dialectical method – to reveal the dual nature of economic processes and the logic of the accounting equation; systems approach – to substantiate the interrelation of accounting method elements; institutional approach – to determine the role of passive accounts in the system of economic relations and public governance; abstract and logical method – to formulate conclusions and generalize research results.

Findings. It is substantiated that passive accounts act as a system-forming element of accounting, ensuring the identification of sources of resource formation, the consistency of accounting data within the accounting equation, and their transformation into financial and non-financial indicators. It is established that

passive accounts form a unified logic for building accounting and reporting systems, ensuring the integration of accounting data and their aggregation within macro-accounting systems. A model of transformation of accounting information into the public governance system has been developed, reflecting the interconnection between accounting method elements, the accounting equation, reporting systems, and macroeconomic indicators.

Originality. The theoretical and methodological foundations for interpreting accounting liability accounts have been explored in depth, and their institutional basis has been substantiated as a fundamental category of the accounting system and a system-defining element in the generation of accounting information. A model for transforming accounting data into the public governance system has been developed, which ensuring the integration of financial and non-financial indicators and their application at the macro level.

Practical value. The obtained results can be used to develop integrated systems of accounting and reporting, enhance the transparency structure of capital and liabilities, improve the information support for enterprise management, integrate financial, tax and statistical information, and improve the quality of macroeconomic indicators in the system of national accounts. The proposed approaches can be used by government agencies to substantiate management decisions aimed at assessing the financial stability of the economy and the effectiveness of economic policy.

Key words: passive accounts, accounting, accounting equation, accounting information, financial and non-financial indicators, macro-accounting, system of national accounts, public governance.

Дата надходження рукопису: 27.04.2025

Дата прийняття рукопису до друку: 03.06.2025

Дата публікації: 30.06.2025